

тілмейтін дауыс» арқылы «уақыттың психологиялық ағымын» көрсеткісі келді /7/.

Оэның «Менің жан-дүниеме дейін су толды» (1973) романы да философиялық-жалпылық мағынаға ие. «1860 жылғы футбол» сынды бұл шығарма да өмірлік қарама-қайшылықтарға құралған. Зиялы ретінде көрінетін Исана өзінің жеке атомдық бомба тұрағында тығылып алып, әлемдегі қиыншылықтардан құтыламын деп ойлайды. Еркін теңізшілер одағы керісінше, өздерінің символы етіп сенімділікті алады. Ағаштар мен киттерді құтқаруды ойлайтын Исана әлі толығымен өмірден алыстатылмаған. Полиция мен саясатты жек көретін жасөспірімдер өздерінің айналасында зұлымдық атмосферасын қалыптастырады. Заманауи жаһандануды қабылдау Исаны ерікті теңізшілер одағымен біріктіреді, соңында олардың ойлары бір жерден шығып, алғашқы ойларынан айрылады.

Бірақ жастардың мақсатсыз, жоюшы әрекеті әлемді қиындықтан қорғаудың әдісі емес. Қоршаған ортаның қатыгездігінен құтылудың бірден-бір дұрыс жолы «1860 жылғы футболдағы» үлкен ағасының өлімі сынды, өзін-өзі өлтіру болып саналады.

60-70 жылдардағы метафоралық романдардың бірінші онжылдыққа тән әлеуметтік қарсылықтың жоқтығымен, мағынасы жағынан да, әдеби құрылымының типі жағынан да өзгеше. Алайда Абэ Кобо және Оэ Кэндзабуро сынды суретшілердің туындылары өзінің шектен тыс күрделілігіне қарамастан жапон қоғамының заманауи өмір сүруі мен ондағы миллиондаған адамдарды мазалайтын сұрақты көтереді. П.Палиевский мұндай әдебиетті әлеуметтік мәселелерден оқшауланған ретінде көруіміз

қателік болады деп дұрыс көрсетеді. Ондағы сипатталған ауырлыққа толы және шынайы емес жағдайлардың өзі әлеуметтік мәселелердің рухтандырушысы /2, 97/. Олардың шығармаларында әлеуметтік трактат пен фантастика да аз кездеспейді. Өмірдегі гармонияның жоқтығы көркем формалардың да гармониясының жоқтығымен сипатталады. Жазушылар бәрін жақтаушы автор ролінен бас тартады. Олардың баяндайтын оқиғалары кейде қарсылықтарға ие болып, дұрысталып және нақтыланып отырады. (мысалы «1860 жылғы футболдағыдай»). Оқиғалардың ішінде кейіпкерлердің ортасы ретінде толығымен тұлға ретінде танылмаған, анонимді болатындары да («Қорап адам» немесе «Құмдағы адам» романдарындағыдай) бар.

60-70 жылдардағы романдардың метафоралығына жапон қоғамындағы философиялық, идеологиялық және саяси бағыттардың кең таралуы ықпалын тигізген. Бұл романдарға тарихилық және эмоционалдылық пен тереңділік жетіспейді. Дегенмен де бұл типтегі романдар жапон әдебиеттерінің соғыстан кейінгі дамуына әсер етті.

***

1. История Японии. 1945-1975. М., 1978.
2. Палиевский П. Путь к преодолению. - Иностранная литература. 1966, №5.
3. Гэндай ронсо дзитэи (Современная дискуссия). Токио. 1980.
4. Чегодарь Н.И. Современный роман Японии (послевоенные годы)// Современные литературы стран Азии и Африки. -Москва. 1988
5. Сэнго нихон-но сякай кодзо-но хэнка (Изменения социальной структуры послевоенной Японии). Киото, 1980.

Э.Ж. Қансейітова

ҚАЗІРГІ АРАБ ӘДЕБИЕТІНІҢ ӘЛЕУМЕТТІК АСПЕКТІЛЕРІ МЕН КӨРКЕМДІК ӘДІСІ

Көптеген зерттеушілердің пікірінше, араб қоғамында стихиялық, экспрессивтілік, терең тамырлаған сезімталдылық пен поэзияға, метафораға, символизмге деген ерекше бейімділік деген секілді қасиеттер барлығы көрінеді.

Араб көркемдік шешендігінің ортасында қызыл тіл тұрады. Сөз әдебиет саласында ғана емес, сонымен қатар музыка, сурет, архитектура, мүсін өнері саласында да негізгі элемент болып саналады.

Абд ар-Рахман Муниф (1933-2004) - XX ғасырдың ең талантты романистерінің бірі. Ол Амманда туылған, әкесі саудтық саудагер, анасы Ирактан болған. Балалық шағын осында

өткізген. Оттомандық империяның құлағанына қарамастан, бұл - қалалары көп, оңай өтіп кетуге болатын шекаралар мен араб отбасылары мен саудагерлердің Иерусалимнен Каирға, Бағдаттан Дамаскіге емін-еркін көшіп жүре беретін әлемі болған. Осы аймақтағы Дамаск пен Бейруттан басқа жерлердің барлығы Ұлыбританияның билігінде болатын. Шекара құмнан өтетін, бірақ тікенегі бар сымдар мен қаруланған күзетшілері болмайтын. Бастауыш мектепке Абд ар-Рахман Муниф Иорданияда барса, орта мектепке Бағдатта, ал университетке Каирда барады. Кейіннен өзінің балалық шағын «Қала тарихы: Аммандағы балалық шақ» ме-

муарлық кітабында баяндап, 40-шы жылдардағы оқушылардың өмірлерін суреттейді.

Кейде өзге араб елдерінің қалаларының аттары шатастырылып, енді бірде мүлдем еске түспей жататын, бірақ, мұғалімнің Палестина қалаларын сұрауы мұн екен, оқушылар қолдарын көтеріп, бірі-бірімен жарыса «Иерусалим, Яффа, Хайфа, Газа, Лиддам, Рамаллах, Акра, Хеврон» деп жамырап қоя беретін. Палестина жері халық деген ұғымнан да үлкен нәрсе болатын. Көне палестиналық қалалардың аттары Мунифтің жүрегінен әлі кетпеген болатын. Ол балалық шағында өзі куәгер болған палестиналық қашқындардың көрген қасіреттерін ұмытпаған. Бақилық болардан бірнеше ай бұрын ол Шарон туралы Шығыс Арабиядағы «ең жеккөрінішті нәрсе» деп көрсеткен.

Бозбала шағында жазғы демалысын өзінің отбасымен Араб түбегінде өткізеді. Дәл осы жерде ол алуан түрлі ертегілер мен тарихи оқиғаларды естіп, бәдәуилер, мұнай саудагерлерімен кейіннен оның романдарында көрініс тапқан, әмір-нувориштермен әңгімелеседі.

Өзінің замандастары секілді ол да 1948 жылғы палестиналық катастрофаға қатты қынжылады, нәтижесінде нағыз араб ұлтшылы болады. Египет аренасында Насердің пайда болуы мен бүкіл араб әлеміне жайылған революция толқыны оны бей-жай қалдырмады, ол жауынгер-социалист болды. Король отбасысына қатысты саяси оппозицияға қатысқаны үшін 1963 жылы ол саудтық азаматтығынан айырылып, Бағдадқа көшуге мәжбүр болады. Бұл жерде ол мұнай өндірісінің экономисі ретінде жұмысқа тұрып, Арабия мен Месопотамия құмының астын жайлаған, «сұйық алтынның» мағынасын түсінеді. Оның тауар қарым-қатынасы мен өндірістік тиімділігінен хабары романдарында пайдаланылған.

1970 жылдың соңында Бағдадтағы Баас партиясын басқарудағы мүшеліктен бас тартып, Дамаскіге көшіп барғаннан кейін, Абд ар-Рахман Муниф көркем проза жаза бастайды. Қызу саяси өмірі аяқталып, енді ол толығымен шығармашылыққа ден қойып, бірінен соң бірі 15 роман жазады. Араб түбегінің көне бедуинді елден, мұнайға шомылған, мемлекеттік жүйесі гибриттік тайпалық жүйеге айналғандығы жайлы баяндайтын, 5 кітаптан тұратын «Тұз қалалары» атты туындысы оны араб әлеміндегі романшы беделін арттырды. Ол Сауд Арабиясында мұнай қорлары табылғаннан кейінгі таңырқану, қорқыныш және сонымен байланысты басқа да қиындықтарды суреттеді.

Оның араб билеушілерін суреттеген портреттері астыртын болғаны соншалық, олар араб көшелері мен аландарында күлкі тудыратын.

Нагиб Махфуз бен Абд ар-Рахман Муниф – араб әдебиетінің патриархтары. XX ғасырдың басы мен Насер келгенге дейінгі Каирдағы отбасылық өміріндегі Бальзактік қайта құрылу Махфузға Нобель сыйлығын алып келді. Көптеген сыншылар (Мунифтен басқасы) осы бір сауд жазушысы да дәл осы сыйлыққа лайық деп есептеді. Бірақ оның мұнай әмірлеріне, король отбасына, оның айналасындағыларға қатысты қатал әрі сюрреалистік сатирасы оның шығармашылығын ресми мәдениетке қарсы қойды. Оның кітаптарына Сауд Арабиясы мен бүкіл Парсы шығанағында тыйым салынды.

Мунифтің жазушылық шеберлігі – шын мәнінде ондай қасиеттері жоқ кейіпкерлерді интеллектуальдылық, халықтық секілді ерекше қасиеттеріне ие сияқты етіп бейнелеу. Бес романының үшеуі – «Тұз қалалары», «Ор», «Түн және күн айналасындағы түрлі тақырыптар» шығармалары ағылшын тіліне аударылып, АҚШ-та басып шығарылды.

Журналистермен кездесулердің бірінде оған неліктен романның атын «Тұз қалалары» деп атағандығы жайлы сауал қойылған, сонда жазушы: «Тұз қалалары – бұл ұзақ жасамайтын қалалар. Оларға су жеткенде, алғашқы толқындар тұзды ерітіп, үлкен мөлдір ғимараттарды жоқ қылып жібереді. Ертеде, өздеріңіз білетіндей көптеген қалалар жоқ болып кетті. Қазіргі сансыз қалалардың да құлауын алдынала болжау айтарлықтай қиын емес, себебі жылусыз, қуанышты адамдардың көңіл-күйінсіз олар өмір сүре алмайды. XX ғасыр аяқталды, бізге қараған Батыс тек мұнай мен мұнай долларын ғана көреді. Сауд Арабиясында әлі күнге дейін Конституция жоқ, адамдар қарапайым құқыларынан айырылған, әйел затына үшінші таптағы адамдарға секілді қарайды. Мұндай жағдай күйініш сезімін тудырады, өзін-өзі сыйлау мен патриотизм сезімінің жоқтығын көрсетеді». Жазушы 11 қыркүйектегі қарақшылардың көбісі саудтықтар болғанына таң қалмады. Ол бұл туралы қырық жыл бойы ескертіп келген болатын.

Оның ең соңғы эссе жинағы Ирак туралы болатын. Ол Саддам Хусейнді жек көретінін және бүкіл араб елдеріне демократияның қажеттігі туралы жазатын. Ирактың қайта отарлануы оның бойында традилизмді тудырғанын эсселерінен байқауға болады. Жаңа жағдай оны көркем прозаны шетке қойып, қаламды жергілікті диктаторлар мен соғыс тудырушы империалистерге қарсы қару ретінде пайдалануға мәжбүр етті.

Екінші дүниежүзілік соғыстан кейінгі онжылдықта, көптеген араб халықтары саяси және әлеуметтік тәуелсіздікке ие болу проблемасына

тап болғанда, көркем әдебиет: шынайылықты өткен мен қазіргінің ресми санкцияланған үлгісі етіп қарастыратын әлемді жасаушы құрал ретінде қарастырылғаны анық.

Модернизм - Батыста туылған, кризис күйін суреттейтін, XX ғасыр әдебиеті пен өнерінде дамыған философия-эстетикалық қозғалыс. Модернизмнің ықпалымен XX ғасырдың соңында араб әдебиетінде қиял-ғажайып пен шынайылық араласып, аңызға бірігу пайда болады. Мұнда субъективті және объективті рационалдылықтың ара жігі ажыратылмаған. Сонымен қатар, адамға билік жүргізетін трансценденттік күш ретінде табиғат емес, адамның өзі жасаған өркениеті көрсетілген, ал, құпияға толы ғұмыр әлеуметтік және тұрмыстық тәжірибесі мол күнделікті өмірмен алмасады. Жаңа миф кейіпкердің жекешеленіп, барша жұрттан бөлініп, өзінің жан дүниесімен жеке қалу жағдайында туылады, осыдан мифологизмнің психологизммен, ішкі монологпен, «ой-сана ағысы» әдебиетімен үйлесуі шығады. Қазіргі араб әдебиетінде көркем модернизмнің келесі түрлерін атап өтуге болады:

- суретшінің өзіне ғана тән мифологема жүйесін жасауы (мысалы, тунистік жазушы Махмуд әл-Масадидің енгізілген идеясы мен образдардың тереңдігі жағынан керемет болып табылатын «Тоған» шығармасы);

- ойлаудың терең мифтік-синкреттік жүйесін қайта жаңғырту (әр түрлі уақыттар мен кеңістіктердің бірігуі, кейіпкерлердің «айналулары» т.б.);

- көне мифологиялық сюжеттердің қазіргі заманға сай етіліп қайта өңделуі (Н. Махфуздың «Біздің орам аңыздары»);

- реалистік баяндауға жеке мифологиялық сарындар мен кейіпкерлердің енгізілуі (Алжирдің мықты жазушыларының бірі Абу әл-Хамид Бенхаддугидің «Джазия мен дервиштер» романы), нақты тарихи образдардың универсалды мағыналар және аналогияларымен байытылды;

- әлемге мифологиялық көзқарастың элементтері жойылмаған тұстағы ұлттық тұрмыс пен ойлаудың фольклорлық және этникалық ерекшеліктерін қайта жаңғырту (ливиялық Ибраһим әл-Кунидің шығармалары).

Араб әлемінде ұлттық және әлеуметтік шындық құлап, баршаның көз алдында талқандала бастағанда, әдебиеттегі жаңа ағымдар реализмнің ескі формасын итеріп шыға бастады. Қалай болғанда да, Эдвар әл-Хараттың пікірінше, араб әдебиетіндегі модернизм этикалық, ашық айтқанда ойлаудың фантазмагорлық-топтық мүмкін емес формаларынан бастау алған. Бұл ойлау «Мың бір түн» ертегісінен, абстрактілі фигу-

ралы емес каллиграфиялық оюлардан туындап жатыр. Осылайша араб модернистік жазушысы немесе ақыны өзінің бай ұлттық мұрасынан сусындайды.

Араб әдебиетіндегі сезіну мен ойлаудың қазіргі модернистік техникасының ескі реалистік әдіске қарама-қайшы екенін, оның баяндаудың алдын ала анықталған ретін бұзып, классикалық сюжеттен тайғаны, кейіпкердің ішкі жандүниесіне үңіліп, уақыттың бірізділігі шекарасын өзгертуі, тілдегі қасиетті жүйені өзгертіп, шынайылық арқылы оған арман, аңызды қосу арқылы кеңейтуге дейін барғанынан көре аламыз.

Жалпы модернистік ағымның ішінде бір-бірінен алшақталмаған, керісінше араласып, бір-біріне жиі дөп түсетін ағымдарды ерекше атап көрсетуге болады.

Солардың бірі - «ішкі дүниені көру» ағымы, мұнда адам мен оның ортасы тұрақсыз импульс, көңіл-күй, ылғи да қозғалыста болатын сезімдер мен ойлар ретінде көрініс табады. Бұл ағымдағы шығармалар адамның әу бастан жасырын шындығын жан-жақты зерттеумен айналысады. Мұнда нақты уақыт жоқ, диалог пен түсініксіз сюжет оң мен түс, ішкі мен сыртқы ортасындағы бөгетті жылжытуға көмектеседі. Нақты және материалды нәрсе сұйық күйге айналып, созылмалы консистенция орын алады. Мұндағы сюрреалистік образдылық табиғи, интонация міндетті түрде поэтикалық, сезімтал, нәзік немесе орын алған жағдайға қатысты қалың, берік, энергияға толы болуы керек. Бұл ағымдағы еңбектер әлеуметтік проблемалардан басталып, психологиялық немесе эмоционалды жаққа қарай кетеді, ал олардың авторлары «шындық», «тұрмыс» т.б. сұрақтармен шектен тыс қызығып кеткен. Бұл салада сириялық романист Хайдар Хайдар, египет жазушылары Мұхаммед Хафез Рагаб, Мұхаммед Мабрук, Махмуд Авад Абд әл-Әл, Эдвар әл-Харрат, тунистік Мұхаммед Сандж әл-Қатарилер жазған.

Екінші ағым, керісінше, сыртқа көңіл бөлетін, сыртқы шынайылықты бүге-шүгесіне дейін бейтарап түрде суреттейді. Дегенмен, пардоксалды түрде шынайылықтан көрініп тұратынға кетіп қалады. Адамның бөлінуі, алшақтануы мұнда өз шегіне жетеді. Заттар, сипаттар, көріністер суреттегідей беріледі. Интонация аз, эмоциональдықтың жұрдай. Мұндағы басты нәрсе - шынайылықтан бас тарту, өмірге деген махаббат. Жалғыз ғана шындық ретінде өзіндік «мен», индивидуальдық ойлау көрініс тапса, сыртқы әлемнің барлығы толығымен мойындалмайды. Бұл салада жазылған әңгімелер мен новеллалар толығымен пессимизммен нәрлен-

ген. Солай болса да, бұл шығармалардағы негізгі ізденіс - езгілеу мен жатбауырлық жоқ әлемді іздеу. Соңғы онжылдықтың жазушысы Махмұд әл-Вардани осы типтес, қазан төңкерілісінің нәтижесі туралы көркем шығарма жаза бастады. Египеттік Абду Губейр мен ливандық жазушы Илияс Хуридың шығармашалығы да осы ағымға жатады.

Болашағы зор, іс-қимылға бай, ең қиын ағым - осы заманғы мифологиялық ағым. Себебі, ол осы заман болсын, тарихи орта болсын, аңызға, фантазияға, фольклорға және бір уақытта күнделікті тақырыптарға, көріністерге сипаттарға негізделеді. Бұл ағымдағы кейбір шығармалар кең көлемдегі оқырмандарға ие болады, себебі бұл жұмыстардың айтарлықтай біраз бөлігі көңіл көтеруге мән бөледі. Осы заманғы мифологиялық ағымда талайы әрі жемісті еңбек еткен Ияхья әт-Тахир, Гамал әл-Гитани (өзінің ерте шығармаларында), Мұхаммед Мустагаб, Нәбіл Наум Горги, Санд әл-Қафрави, Мухсин Йунис, Йусуф Абу Раййа, Абду Губейр және Ибрахим Факми, Эдвар әл-Харрат («Рамаха және айдаһар») және «Басқа уақыт»). Ирактың Мұхаммед Худайр мен судандық ат-Таййиб Салихта («Бандар-шах») осы ағымға өз үлестерін қосты. Екі сириялық эмигранттар Хайдар Хайдар мен Закария Тамирдің де кейбір шығармаларын осы ағымға жатқызуға болады.

Реалистік ағымды шартты түрде «неореализм» деп атауға болады, себебі бұрынғы реалистерден бұл жазушылар әлеуметтік байланыстары өздеріне дейінгілерден әлдеқайда терең зерттеп, ізденіп, бар құндылықтар жүйесін шақыруға дейін барды. Көлем деңгейінде интонация, жеткізу әдістері алдыңғы реалистермен бірдей сияқты көрінгенмен, оларды ерекшелетін қаталдылық, нақтылық, өткірлік бар. Сыншыл Суналла Ибраһим, тіке саяси тұжырымдама әдісімен әйгілі Йусуф әл-Қайд, Гамил Атыййа Ибраһимнің нәзік және көркем өнері, Мұхаммед әл-Макзандидің анық, стильді көркем прозасы және басқа да авторлардың шығармалары ерліктің мысалы болып, шындықтың шынымен де таусылмайтындығын көрсетеді.

90-шы жылдары араб әдебиетінің сахнасында тағы бір ағым пайда болды, ол – постмодернизм. «Современное зарубежное литературоведение» (Москва, Интрада, 1996) атты энциклопедиялық анықтамаға сүйенер болсақ, постмодернизм, ең алдымен, «әлемді қабылдаудың, әлемді сезінудің ерекше әдісі, нақты бір менталитеттің сипаттамасы» болып табылады екен.

Бұл ағымды ұстанатындардың алға ұсынатын негізгі ұғымдары - «әлем хаос сияқты», «әлем мәтін секілді», «беделділердің кризисі», авторлық бетперде, баяндаудың фрагменттілігі

және т.б. Постмодернизмнің қалыптасу проблемасы мен оның функционалдануы бүкіл жаһандық кеңістікке қатысты болды, себебі, ол тек әлемге деген көзқарас тақырыбын ғана емес, терең эмоционалды, қазіргі адамның оны қоршаған ортасына қатысты сезінген ішкі реакциясын бейнелейтін әлемді сезіну тақырыбында қозғайды.

Араб әдебиетіндегі сыншылар постмодернизмді (ма ба'да хадаса) жергілікті мәдениетке сәйкес келмейтін көптеген батыстық тұжырымдамалардың бірі ретінде қарастырылды. Дегенмен, постмодернизм араб әдебиетінің қазіргі жағдайдағы деңгейін анықтауға өз көмегін ұсынады. Сонымен қатар, ол XX ғасыр соңындағы әдебиеттің алатын орнын да анықтауға мүмкіндік береді.

Қазіргі әдебиеттегі бағыттардың бірі ретінде әлі күнге дейінгі әдебиеттің әлеуметтік мақсаты мен жазушының әлеуметтік жауапкершілігіне (илтизам) нық сенімді атауға болады. XX ғасырдың 90-шы жылдарындағы әдебиеттің екі жетекші белгісі – міндетті түрде контекстің болуы (мәдени, әлеуметтік, экономикалық және саяси) және формасы мен тілді еркін тәжірибеден өткізу. Әлеуметтік қызығушылықты тудырудың міндетті түрде болуы эстетиканың маңыздылығын түсінудің өсуімен байланысты болып келеді.

Әли әл-Йусуфидің «Тавкит әл-бинка» (1993) романының аты түсіндіруді қажет етеді. Автордың түсіндіруінше, бинка – барлық жерде жүретін, адамдардың өміріне араласатын кішкентай жәндіктер. Оларды көруден қалғанда о дүниеге аттанасың. Найзағай – олардың корольдерінің бірі. Олар өлген адамдардың құпияларын сақтайтын, бірақ, инсектицидтерді шашқаннан кейін сирек көрінетін болып кетті. Оларды кәрі әжей Хассинийа ғана көреді... Бірақ, «бинка» кітаптың соңында «панки» сөзінің арабша транскрипциясы деп беріледі, ал панки басты кейіпкердің Париждегі досының әкесін өлтіреді.

Роман бір отбасының тарихын баяндайды, мұнда үш ұрпақ: бірінші – атасы Йунус, оның әйелі Хассинийа, екінші - әкесі Зийад, оның әйелі Сарра, оның бауыры Монсеф және әйелдің қайтыс болған сіңілісі, үшіншісі – ұлы Тарик, оның туысқан ағалар мен әпкелері бар. Бұл кейіпкерлердің бәрі шығармада көрініс тапқанымен, негізгі іс-әрекет Тарик пен әкесі Зийадтың арасында болады және бұл бірінші және екінші бөлімде баяндалады.

Бірінші бөлімде оқиға Тунистің батысына қарай 130 км қашықтықтағы таудағы Джебба ауылында орын алады. Бұл - электр тоғы да, суы да жоқ 60-шы жылдардағы ауыл. Егіншілердің

калаға кетуіне байланысты бұл ауыл ақырында қаңырап бос қалған ауылға айналады. Жазушы суреттейтін әлем шынымен де ертегі сияқты, себебі мұнда перілер, жындар, ергежейлілер, үй перісі мекен етеді. Бірақ бұл отбасы құрдымға кетіп бара жатыр, себебі олардың жері енді өңделмейді. Оған көрші де таласады, ал жердің сатылуы отбасы мүшелерінің арасындағы талас пен өлімнің себебі болады. Осыған қарамастан Тарик бұрынғы ауылдағы өмірді өзінің өмірінің жәннаттық кезеңі ретінде қабылдайды. Кітаптың соңында ол қаладағы туысқан бауырларының үйін паналайды. Романда өлім көптеп кездеседі. Алдымен анасының өлімі. Оны құтқаруға мүмкін болса да, отбасы мүшелері оны істемейді. Одан кейін, жартылай есі ауысқан әжесінің өлімі. Солай дей тұрса да, дәл осы әжесі Тарикқа үлкен сабақ берген еді. Ақырында атасының өлімі оның таңғажайып оқиғалары ауылда тірі қалған әр адамның жадында, дегенмен, батареикамен көрсететін телидидардың өзі де енді оған бақталас болып тұр. Олардың әрқайсысы қайтыс болуымен Тариктың өміріне шешуші ықпалын тигізеді.

Баласы өмір сүретін ауыл әлемі әкесі өмір сүретін қала әлеміне, Парижге қарама-қайшы. Ол қалаға үлкен қажеттілікке тап болғандықтан келіп, өмір сүру үшін әр түрлі салада жұмыс

істейді. Оның француз қыздармен қарым-қатынасы оған көптеген проблемалар алып келеді. «Осындай жағдайдың өзінде кішкентай да болса махаббат болуы керек», - дейді қыздардың бірі оған. Бірақ оның жеке өзі болғанды ұнататынымен не істесе болады? «Егер сен өзінің өткенің мен болашағыннан бас тартсаң, сен құрисиың», - дейді оған баласы. Ұлтшылдық пен расизмнің арасында қандай тәуелділік ба? Зийад өзінің көңілдерінің бірінен СПИД-ті жұқтырып, қайтыс болады. «Тарик және әкесінің досы «пье-нуар» Филип (Пье-нуар – бұрынғы Франциялық колониялардан шыққан қашқындарды Францияда төмендетіп атайтын атау) кек алуды ойлап, кінәлі болған *Лишанды* өлтіреді. Олар «Лишанды өлтіруді патриоттық іс жасау» деп ұғады.

***

1. Кирпиченко В.Н. Современная египетская проза 60-70-е годы. – М.: «Наука», 1986.
2. Кирпиченко В.Н., Сафронов В.В. История Египетской литературы XIX-XX веков, в двух томах. - Москва, 2002.
3. http://ru.wikipedia.org/wiki/Июльская_революция_в_Египте.
4. <http://geo.historic.ru/enc/item/f00/s00/m000090/index.shtml>.
5. <http://n-t.ru/nl/lt/mahfouz.htm>.

Г. Қ. Қатбаева

АУЫЗЕКІ ҚЫТАЙ ТІЛІНДЕГІ ҚОЛДАНЫЛАТЫН КОНСТРУКЦИЯЛАР

Қазіргі қытай тіліндегі конструкциялар семантикасы олардың өзара байланысқан компоненттерінің мағыналары негізінде құрылатын күрделі тілдік бірліктер деп айтсақ та болады. Қытай тілінде байланыстарушы жалғаулық шылаулар, сондай-ақ белгілі етістіктер арқылы байланысқан сөйлемдер жиі кездеседі. Қытай тілі синтаксисінде олардың орны ерекше.

Ауызекі тіл адам әрекетінің барлық жағымен тікелей байланысты. Бұл әрекет үздіксіз жүзеге асып отырады, ол әртүрлі және өзгермелі, сондықтан ауызекі тілдегі өзгеріс пен оның дамуы да айтарлықтай тез болып, тілдік жаңашылдықтың мөлшері де айтарлықтай жоғары болады /5, 43/. Егер мысалға пекин диалектісін алатын болсақ, соңғы бірнеше ондаған жылдарда ол үлкен өзгеріске ұшырады. Пекин диалектісінің лексика және грамматикасын алатын болсақ, онда да өзгерістер аз емес. Лексикада көптеген жаңа құбылысты көрсететін неологизмдер мен ғылыми-техникалық терминдердің топтары, жастар арасында пайда болған «болымды», «болымсыз» ұғымды білдіретін жаңа

сөздер пайда болды. «ши фу» *шебер* деген сөз қазіргі таңда жалпыға бірдей қолданыла бастады. Етістікті-объектілі конструкцияны қолдану кең таралып, осындай конструкциядан құрылған айтылым саны да көбейе бастады. Мысалы: пао ма «атпен шабу», маң ван фан «кешкі аспен қарбалас». Тіпті өз кезеңінде етістікті-объектілі конструкцияға қатысы жоқ конструкциялар да қазіргі кезде етістікті-объектілі конструкция ретінде кең қолданылуда /2/. Мысалы: гаошымысиң «неге қунып тұрсың?», туңгуо санниенсюэ «үш жыл бірге оқу». Сондай-ақ жастар дынихур «мені күте тұр» айтылымын жиі қолданады.

Ауызекі тіл стилистикалық тұрғыдан анық болмайды, оның құрамында нормаға сай емес тілдік бірліктер көп, сондықтан оның жазбаша формасын оқу айтарлықтай қиындық туғызады.

Ауызекі тіл – бұл адам өте ерте жастан үйренетін тіл болып табылады. Әдетте 11-12 жастан бастап ауызекі тілдің дағдысы мен икемі қалыптаса бастайды. Егер адам стандартты ауызекі тілдің түрін меңгерсе де, оның сөзінен